

Aleksandra SURMA*

DOPUSZCZALNOŚĆ PODDANIA DO ROZPOZNANIA SĄDOWI POLUBOWNEMU SPORÓW DOTYCZĄCYCH UCHYLENIA LUB STWIERDZENIA NIEWAŻNOŚCI UCHWAŁ ORGANÓW SPÓŁEK KAPITAŁOWYCH

Słowa kluczowe: arbitraż, spór, sądownictwo polubowne, uchwała, spółka handlowa

1. Wstęp

Spory ze stosunku spółki handlowej – określane także mianem sporów korporacyjnych – są kategorią sporów chętnie poddawanych pod rozstrzygnięcie sądu polubownego, niemniej jednak budzących wiele kontrowersji i wątpliwości. Rozstrzyganie tego typu sporów zysało już w doktrynie prawa międzynarodowego rangę szczególnej dziedziny sądownictwa arbitrażowego¹.

Spory korporacyjne odznaczają się szczególnym stopniem złożoności, przede wszystkim z uwagi na skomplikowaną strukturę podmiotową. Do tej pory nie wypracowano jednolitej definicji tego pojęcia, należy jednak przyjąć, że obejmuje ono zarówno spory między wspólnikami spółki, jak i spory pomiędzy wspólnikami a spółką czy pomiędzy spółką a członkami jej władz (ostatnia kwestia jest jednak – jak zostanie wskazane – sporna)². Niektórzy przedstawiciele doktryny

* Mgr, doktorantka w Katedrze Prawa Handlowego, Instytutu Prawa Cywilnego, Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego; e-mail: a_surma@vp.pl

¹ Stosuje się nawet skrót ACLD (*Arbitration of Corporate-Law Disputes*). A.W. Wiśniewski, *Rozstrzyganie sporów korporacyjnych spółek kapitałowych przez sądy polubowne – struktura problemu (cz. I)*, Prawo Spółek 2005/4, s. 16.

² R. Uliasz, *Rozstrzyganie sporów korporacyjnych przez sąd polubowny – wybrane zagadnienia*, ADR. Arbitraż i Mediacja 2008/3, s. 117.

przyjmują, że do zakresu sporów ze stosunku spółki zalicza się również spory między spółką a osobami, które wyrządziły jej krzywdę³. Wydaje się jednak, iż w tak szerokim ujęciu, z uwagi na brzmienie KSH w odniesieniu do podmiotu prawa handlowego, właściwsze byłoby pojęcie szkody.

Możliwość rozwiązywania sporów dotyczących uchylecia lub stwierdzenia nieważności uchwał walnego zgromadzenia wspólników spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, zgromadzenia akcjonariuszy spółki akcyjnej oraz uchwał podjętych przez pozostałe organy spółek kapitałowych przed sądem polubownym jest – jak się wydaje – najistotniejszą, z punktu widzenia kształtu systemu polubownego rozstrzygania sporów, kwestią sporną.

Celem niniejszego artykułu jest dokonanie oceny dopuszczalności poddania do rozpoznania sądowi polubownemu sporów dotyczących uchylecia lub stwierdzenia nieważności uchwał organów spółek kapitałowych. Porównaniu z poprzednim stanem prawnym oraz rozwiązaniami stosowanymi w porządkach prawnych innych państw europejskich zostaną poddane obecnie obowiązujące przepisy Kodeksu postępowania cywilnego⁴. Krytyczna analiza uregulowań prawnych zostanie uzupełniona o propozycje rozwiązań mających na celu usunięcie istniejących obecnie poważnych wątpliwości co do możliwości rozstrzygania przez sądy polubowne sporów w przedmiocie uchylecia lub stwierdzenia nieważności uchwał organów spółek kapitałowych.

2. Zapis na sąd polubowny – pojęcie

Zapis na sąd polubowny (inaczej – umowa o arbitraż) to umowa stron, w której wskazują one przedmiot sporu lub stosunek prawny, z którego spór wyniknął lub może wyniknąć w przyszłości (art. 1161 § 1 KPC). Do przesłanek ważności

Przykładowo, G. Suliński wyróżnia dwa znaczenia pojęcia sporu ze stosunku spółki. W ujęciu węższym są to „sytuacje konfliktowe pomiędzy wspólnikami lub wspólnikami a spółką (jeśli stroną umowy jest spółka), dotyczące kwestii zawartych w uregulowanej przez nich umowie”. W ujęciu szerszym – „konflikty między wspólnikami, wspólnikami a spółką, spółką a organami lub ich poszczególnymi członkami i spółką a osobami odpowiedzialnymi za wyrządzoną spółce szkodę, wynikające z wadliwej realizacji postanowień umowy założycielskiej (statutu)”, G. Suliński, *Rozstrzygnięcie sporów ze stosunku spółki kapitałowej przez sąd polubowny*, Wolters Kluwer, Warszawa 2008, s. 38.

³ G. Suliński, *Dopuszczalność poddania sporu ze stosunku spółki pod rozstrzygnięcie sądu polubownego*, *Przegląd Prawa Handlowego* 2005/12, s. 29; A.W. Wiśniewski, *Rozstrzygnięcie sporów...*, s. 10.

⁴ Dalej: KPC, ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2014 r., poz.101, t.j.).

zapisu na sąd polubowny zalicza się przesłanki dotyczące⁵: strony podmiotowej (*ratione personae*), czyli zdolności stron do zawarcia zapisu; strony przedmiotowej (*ratione materiae*), a więc zdatności arbitrażowej sporu; formy zapisu oraz przesłanki określające minimalną treść zapisu na sąd polubowny.

Prawidłowe sporządzenie zapisu na sąd polubowny jest niezwykle ważne, ponieważ nie tylko determinuje dopuszczalność rozstrzygnięcia danego sporu przez sąd polubowny, ale także – nawet w przypadku już wydanego rozstrzygnięcia – uznanie za zasadny zarzutu niewłaściwego sporządzenia zapisu (jego nieważności lub nieprawidłowości) może stanowić podstawę skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego.

Obowiązujący obecnie stan prawny został wprowadzony na mocy nowelizacji KPC z dnia 28 lipca 2005 r.⁶ Podstawę prawną, determinującą wymóg umowy stron dla poddania sporu pod rozstrzygnięcie sądu polubownego, stanowi obecnie art. 1157 KPC:

Jeżeli przepis szczególny nie stanowi inaczej, strony mogą poddać pod rozstrzygnięcie sądu polubownego spory o prawa majątkowe lub spory o prawa niemajątkowe – mogące być przedmiotem ugody sądowej, z wyjątkiem spraw o alimenty.

Przepis należy analizować łącznie ze wspomnianym już art. 1161 § 1 KPC, dotyczącym pojęcia zapisu na sąd polubowny.

Niezbędne jest, aby zapis na sąd polubowny zawierał stwierdzenie o poddaniu sporu pod rozstrzygnięcie sądu polubownego⁷. Najistotniejszym, kreatywnym elementem zapisu jest jego charakter jurysdykcyjny – skutkiem jest derogacja kompetencji sądu państwowego⁸. Nie ma natomiast przeszkód, by strony wskazały w zapisie na sąd polubowny dwa lub więcej sądów polubownych (bądź też dopuściły właściwość zarówno sądu polubownego, jak i sądu powszechnego), dając sobie prawo do wyboru jednego z nich w momencie zaistnienia sporu.

⁵ **Ł. Błaszczak, M. Ludwik**, *Sądownictwo polubowne (arbitraż)*, C.H. Beck, Warszawa 2007, s. 87.

⁶ Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. Nr 178, poz. 1478).

⁷ **K. Weitz** [w:] **T. Ereciński** (red.), *Kodeks postępowania cywilnego – komentarz*, t. V, wyd. 4, Lexis Nexis, Warszawa 2013, s. 693.

„Umowa o poddanie sporu właściwości sądu polubownego tylko w celu zawarcia ugody nie stanowi zapisu na sąd polubowny”. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 lipca 2001 r., V CKN 379/00 (OSNC 2002, nr 3, poz. 37).

⁸ **K. Piasecki** (red.), *Kodeks postępowania cywilnego – komentarz*, t. IV, wyd. 5, Warszawa 2013, s. 406.

W przypadku jednak, kiedy do rozpoznania sporu wyłącznie właściwy jest sąd polubowny, pozew wniesiony do sądu państwowego podlega odrzuceniu⁹.

Można powiedzieć, że zapis ma charakter dwustronny, ponieważ otwiera obydwu stronom sporu na takich samych prawach dostęp do sądu polubownego¹⁰. Zachowanie zasady równości stron i przyznanie możliwości wyboru każdej z nich stanowi warunek w każdym wypadku sporządzania zapisu na sąd polubowny¹¹.

Zgodnie z art. 1162 § 1 KPC, określającym formę zapisu na arbitraż, musi on być sporządzony w formie pisemnej¹². Przyjmuje się, że jest to forma zastrzeżona pod rygorem nieważności¹³. Z kolei § 2 tego artykułu stanowi, iż:

Wymaganie dotyczące formy zapisu na sąd polubowny jest spełnione także wtedy, gdy zapis zamieszczony został w wymienionych między stronami pismach lub oświadczeniach złożonych za pomocą środków porozumiewania się na odległość, które pozwalają utrwalić ich treść. Powołanie się w umowie na dokument zawierający postanowienie o poddaniu sporu pod rozstrzygnięcie sądu polubownego spełnia wymagania dotyczące formy zapisu na sąd polubowny, jeżeli umowa ta jest sporządzona na piśmie, a to powołanie się jest tego rodzaju, że czyni zapis częścią składową umowy.

⁹ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 21 czerwca 1994 r., I ACz 920/94, <http://www.arslege.pl/orzeczenie/66675/postanowienie-sadu-apelacyjnego-w-poznaniu-z-dnia-21-czerwca-1994-r-i-acz-920-94/>; stan na dzień 15.10.2014 r.

¹⁰ K. Piasecki (red.), *Kodeks...*, s. 407.

¹¹ A. Jakubecki [w:] H. Dolecki, T. Wiśniewski (red.), *Kodeks postępowania cywilnego – komentarz*, t. V, Wolters Kluwer, Warszawa 2010, s. 413.

¹² Art. II.2 Konwencji nowojorskiej o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych określa umowę w formie pisemnej jako klauzulę arbitrażową zawartą w kontrakcie głównym lub w odrębnej umowie o arbitraż podpisanej przez strony lub zawartą w wymienionych między stronami listach lub telegramach. Konwencja nowojorska o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych z 1958 r. (Dz.U. z 1962 r., Nr 9, poz. 41).

Wymogi te zostały złagodzone w ustawie modelowej UNCITRAL. Ustawa modelowa UNCITRAL o międzynarodowym arbitrażu handlowym z 1985 r. ze zmianami z 2006 r. – *UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration*, http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/07-86998_Ebook.pdf; stan na dzień 15.10.2014 r.

Brzmienie art. 7 pkt 1 zd. 1 (Opcja I i II): “«*Arbitration agreement*» is an agreement by the parties to submit to arbitration all or certain disputes which have arisen or which may arise between them in respect of a defined legal relationship, whether contractual or not”.

¹³ A. Jakubecki [w:] H. Dolecki, T. Wiśniewski (red.), *Kodeks...*, s. 414. Podobne stanowisko reprezentują też R. Morek i K. Weitz. Na ten temat wypowiedział się także Sąd Najwyższy w postanowieniu z 17 grudnia 1971 r., ICZ 166/71, niepublikowane. R. Morek, *Mediacja i arbitraż (art. 183(1)–183(15), art. 1154–1217 KPC)*. Komentarz, C.H. Beck, Warszawa 2006; K. Weitz [w:] T. Ereciński (red.), *Kodeks...*, s. 631. Wyrażane jest także stanowisko, iż konsekwencją niezachowania formy pisemnej zapisu jest bezskuteczność czynności jego zawarcia.

Stronami zapisu na sąd polubowny są – co do zasady – podmioty, które zapisu takiego dokonały i których nazwa widnieje w miejscu złożenia podpisów¹⁴. Przyjmuje się, że podmiotami zapisu na sąd polubowny mogą być:

- 1) osoby fizyczne mające pełną zdolność do czynności prawnych (art. 11 KC¹⁵),
- 2) osoby prawne (art. 33 KC),
- 3) jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej, którym ustawa przyznaje zdolność prawną (art. 33¹ KC).

3. Członkowie organów spółki jako podmioty związane zapisem na sąd polubowny

Skuteczność zapisu na sąd polubowny wobec określonych podmiotów jest uwarunkowana faktem bezpośredniego związania zapisem na sąd polubowny. Z uwagi na fakt, że pojęcie „stosunek spółki” nie jest zdefiniowane w żadnym akcie normatywnym, nie jest jasne, między jakimi podmiotami mogą toczyć się spory korporacyjne¹⁶.

Problem związania zapisem na sąd polubowny organów spółki (zarządu, rady nadzorczej) oraz członków tych organów budzi zatem zdecydowanie więcej kontrowersji aniżeli kwestia związania zapisem wspólników oraz akcjonariuszy spółki kapitałowej, bezpośrednio uregulowana w art. 1163 § 1 KPC.

W polskiej doktrynie postępowania arbitrażowego wciąż zdaje się dominować pogląd, że członkowie organów oraz same organy zapisem na sąd polubowny związane nie są. Takiego zdania są m.in. K. Piasecki¹⁷, K. Weitz¹⁸, E. Marszałkowska-Krześ¹⁹ oraz A. Jakubecki²⁰. Ostatni z autorów twierdzi, że za brakiem związania zapisem przemawia przede wszystkim wykładnia gramatyczna art. 1163 § 1 KPC – skoro w przepisie wymienieni są jedynie wspólnicy spółki oraz sama spółka, to nie ma podstaw, aby związane zapisem zostały także, w obliczu braku upoważnienia kodeksowego, inne podmioty.

¹⁴ E. Wętrys, *Skuteczność zapisu na sąd polubowny spółki zależnej wobec spółki dominującej*, ADR. Arbitraż i Mediacja 2010/3 (11), s. 145.

¹⁵ Dalej: KC; Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2014 r., poz. 121, t.j.).

¹⁶ B. Gessel-Kalinowska vel Kalisz, *Rozstrzyganie sporów korporacyjnych w postępowaniu arbitrażowym*, [w:] eadem (red.), *Arbitraż w Polsce*, SAKIG, Warszawa 2011, s. 56.

¹⁷ K. Piasecki (red.), *Kodeks...*, s. 419.

¹⁸ K. Weitz [w:] T. Ereciński (red.), *Kodeks...*, s. 714.

¹⁹ E. Marszałkowska-Krześ, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, wyd. 4, Legalis, Warszawa 2012, komentarz do art. 1163 KPC, pkt 6.

²⁰ A. Jakubecki [w:] H. Dolecki, T. Wiśniewski (red.), *Kodeks...*, s. 419.

Zbliżone stanowisko reprezentuje K. Weitz – według niego zawarty w umowie spółki zapis na sąd polubowny nie wiąże organów spółki ani członków tych organów. Nic nie stoi jednak na przeszkodzie, by związanie takie zostało przyjęte w odrębnym dokumencie, podpisanym przez spółkę, jej wspólników oraz członków organu²¹.

Inną koncepcją dotyczącą tego, kto będzie reprezentował spółkę w sporze z członkami zarządu, jest przyznanie prymatu woli stron, gdyż na mocy art. 1184 PC to do stron sporu należy uzgodnienie zasad postępowania przed sądem polubownym. Należy jednak rozważyć, czy uregulowania KSH²² dotyczące podmiotów reprezentujących spółkę nie są przepisami bezwzględnie obowiązującymi, których nie można zmodyfikować wolą stron. Wydaje się, iż przepisy KSH wyłączają autonomię stron w tym zakresie.

Argumentując, iż członkowie zarządu są związani zapisem na sąd polubowny pomimo faktu, iż nie zostali *explicité* wymienieni w art. 1163 § 1 KPC, R. Uliasz twierdzi, że także kwestia reprezentowania spółki w ewentualnym sporze z członkami zarządu nie jest kwestią problematyczną, bowiem (zgodnie z art. 210 § 1 KSH w przypadku spółki z o.o. i art. 379 § 1 KSH w przypadku spółki akcyjnej) podmiotem uprawnionym do reprezentowania spółki jest rada nadzorcza lub specjalnie ustanowiony w tym celu na podstawie uchwały walnego zgromadzenia (zgromadzenia akcjonariuszy) pełnomocnik²³. Można przychylić się do stanowiska R. Uliasza co do tego, że reprezentacja spółki w sporze z członkami zarządu byłaby możliwa. Autor zdaje się pomijać jednak kwestię podstawy dopuszczenia członków organów spółki jako strony sporu korporacyjnego.

Za związaniem zapisem na arbitraż organów spółki opowiada się też A.W. Wiśniewski²⁴, podnosząc, że jeśli przyjmujemy, że założyciele spółki, ustalając jej statut, działają jako *sui generis*, przedstawiciele spółki są władni zawiązać ją w świetle prawa materialnego, to podobne podejście powinno przyjmować się w odniesieniu do organów spółki i przedstawicieli tych organów – ani bowiem organ, ani członek organu nie są stronami spółkowego stosunku prawnomaterialnego, a interweniują na rzecz spółki i w ochronie jej interesu. Zapis powinien wiązać ich jako *sui generis* reprezentantów spółki, mimo że w sensie procesowym jako strona nie występują.

²¹ K. Weitz [w:] T. Ereciński (red.), *Kodeks...*, s. 714.

²² Dalej: KSH; Ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz.U. z 2013 r., poz. 1030, t.j.).

²³ R. Uliasz, *Rozstrzyganie sporów...*, s. 124–125.

²⁴ A.W. Wiśniewski, *Rozstrzyganie sporów... struktura problemu...*, s. 14–15.

Odnosząc się do przedstawionych powyżej stanowisk w kwestii związania zapisem na sąd polubowny członków organów spółki, należy przychylić się do pierwszej grupy poglądów co do braku związania zapisem na arbitraż organów spółki oraz ich członków. Nie można zaprzeczyć, że kodeks w obecnym kształcie nie przewiduje możliwości związania zapisem na arbitraż tej kategorii podmiotów. Milczy o tym art. 1163 KPC, regulujący tę kwestię w odniesieniu do sporów ze stosunku spółki handlowej.

Choć, w opinii autorki, związanie zapisem członków zarządu spółki z o.o. czy spółki akcyjnej wydaje się jak najbardziej słuszne i ekonomicznie efektywne, nie jest to możliwe bez dokonania istotnych zmian w brzmieniu obowiązujących przepisów KPC. Nawet gdyby przyjąć, że członek organu może zawrzeć zapis na sąd polubowny, to biorąc pod uwagę obecnie istniejące wątpliwości i zarzuty kierowane względem dopuszczalności stosowania tego mechanizmu, niemal pewnym jest, iż orzeczenie arbitrażowe wydane na podstawie takiego zapisu byłoby narażone na ryzyko skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego.

4. Możliwość uchylecia lub stwierdzenia nieważności uchwał organów spółek kapitałowych przez sąd polubowny

Kolejną i, jak się wydaje, najistotniejszą z punktu widzenia kształtu systemu polubownego rozstrzygania sporów kwestią jest możliwość polubownego rozwiązywania sporów dotyczących uchylecia lub stwierdzenia nieważności uchwał walnego zgromadzenia wspólników spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, zgromadzenia akcjonariuszy spółki akcyjnej oraz uchwał podjętych przez pozostałe organy spółek kapitałowych.

Kwalifikacja spraw z zakresu stosunków spółki jako majątkowych bądź niemajątkowych jest w tym przypadku decydująca. Pozwala to bowiem przypisać tej kategorii spraw zdatność arbitrażową, a tym samym – przyjąć za dopuszczalne ich rozstrzygnięcie przez sąd polubowny.

Mianem zdatności arbitrażowej określa się taką właściwość sprawy (sporu), która powoduje, że sprawa może zostać poddana przez strony pod rozstrzygnięcie sądu arbitrażowego, a więc poddanie jego kompetencji w wyniku sporządzenia umowy arbitrażowej²⁵. Zdatność arbitrażową posiadają wszelkie spory powstałe

²⁵ T. Ereciński, *Zdatność arbitrażowa (art. 1157 KPC)*, [w:] *Międzynarodowy i krajowy arbitraż handlowy u progu XXI wieku. Księga pamiątkowa dedykowana dr. hab. Tadeuszowi Szurkiewiczowi*, C.H. Beck, Warszawa 2008, s. 1.

na tle wszelkich stosunków prawnych, które mieszczą się w granicach autonomii woli stron tych stosunków²⁶. Granice zdatności arbitrażowej są wyznaczone przez art. 1157 KPC.

W doktrynie wyróżnić można dwa dominujące poglądy. Według pierwszej koncepcji, z uwagi na ekonomiczny cel, jaki przyświeca funkcjonowaniu spółki handlowej, stosunki spółek handlowych mają w zasadzie charakter majątkowy, w rezultacie czego wszystkie spory z zakresu stosunków spółki są z definicji sporami o charakterze majątkowym²⁷. Z kolei jeśli przyjąć, że uprawnienia wspólników (akcjonariuszy) do zaskarżania uchwał organów spółek mają charakter niemajątkowy, a więc spory z tego zakresu są sporami niemajątkowymi, wówczas sytuacja staje się bardziej złożona.

Relacja art. 1157 KPC i art. 1163 KPC jest niejednoznaczna. Gdyby uznać, że art. 1163 KPC jest *lex specialis* w stosunku do art. 1157 KPC a wymóg zdatności ugodowej nie ma tu zastosowania, wówczas wszystkie spory dotyczące wzruszania uchwał organów spółek kapitałowych będą podlegać kompetencji sądów polubownych²⁸.

Przyjmując natomiast, że wymóg zdatności ugodowej jest warunkiem przyznania sprawie zdatności arbitrażowej, wówczas sprawy o uchylenie bądź stwierdzenie nieważności uchwał organów spółek nie mogą być uznane za podlegające kognicji sądu arbitrażowego. Wymagane jest bowiem spełnienie wyrażonego w art. 1157 KPC wymogu zdatności ugodowej, zaś w sprawach o stwierdzenie nieważności lub uchylenie uchwały walnego zgromadzenia wspólników spółki kapitałowej zawarcie ugody nie jest dopuszczalne. Jedynym trybem zaskarżania uchwał jest zatem zwrócenie się do sądu powszechnego z powództwem o uchylenie bądź stwierdzenie nieważności uchwały²⁹.

Na temat kognicji sądów polubownych w odniesieniu do uchwał organów spółki wypowiedział się Sąd Najwyższy, stwierdzając, że dla oceny kwestii, czy sprawa o uchylenie albo stwierdzenie nieważności uchwał zgromadzenia wspólników spółki z ograniczoną odpowiedzialnością bądź walnego zgromadzenia

²⁶ K. Piasecki (red.), *Kodeks...*, s. 393.

²⁷ T. Ereciński, *Zdatność arbitrażowa...*, s. 8, a także A. Szumański, *Dopuszczalność kognicji sądu polubownego w sprawach o zaskarżanie uchwał zgromadzeń spółek kapitałowych*, [w:] L. Ogiegło, W. Popiołek, M. Szpunar (red.), *Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa Profesora Maksymiliana Pazdana*, Zakamycze, Kraków 2005, s. 526.

²⁸ Jedynie w przypadku, gdy zapis na sąd polubowny jest zawarty w odrębnej umowie, a nie w statucie (umowie) spółki, nie jest dopuszczalne zaskarżenie uchwały korporacyjnej do sądu polubownego. Tak M. Tomaszewski, cytując G. Sulińskiego, M. Tomaszewski, *O zaskarżaniu uchwał korporacyjnych do sądu polubownego – de lege ferenda*, *Prawo Spółek* 2012/4, s. 25.

²⁹ Tak T. Ereciński, *Zdatność arbitrażowa...*, s. 11.

spółki akcyjnej jest sprawą majątkową czy niemajątkową, decydujące znaczenie ma przedmiot zaskarżonej uchwały³⁰.

Również w innych orzeczeniach Sądu Najwyższego można zaobserwować kierunek wyraźnie skłaniający się ku aprobachie rozstrzygania sporów przez sądy polubowne. Przykładowo, w uchwale z dnia 23 września 2010 r. Sąd Najwyższy stwierdził, iż spór o ustalenie nieistnienia stosunku prawnego wynikającego z umowy z powodu jej nieważności może być poddany przez strony pod rozstrzygnięcie sądu polubownego³¹. Teza, że strony mogą poddać pod arbitraż spór o ustalenie nieistnienia umowy, ewentualnie o stwierdzenie jej nieważności została wyrażona w postanowieniu SN z dnia 21 maja 2010 r.³²

Stanowisko warunkujące dopuszczalność rozstrzygania sporów korporacyjnych – w tym sporów dotyczących uchylecia bądź stwierdzenia nieważności uchwał organów spółek – od posiadania przez nie zdolności ugodowej reprezentowane jest m.in. przez A. Szumańskiego, który precyzuje, że nie jest możliwe uczynienie przedmiotem ugody sądowej interpretacji danego przepisu ustawy, którego naruszenie stało się podstawą zaskarżenia uchwały zgromadzenia (walnego zgromadzenia spółki akcyjnej lub zgromadzenia wspólników spółki z o.o.)³³.

K. Piasecki twierdzi natomiast, że zagadnienie zdolności ugodowej nie ma tu zastosowania, ponieważ spory korporacyjne dotyczące uchylecia lub stwierdzenia nieważności uchwały zostały przez ustawodawcę uregulowane odrębnie i nie podlegają autonomii woli stron co do zawarcia ugody w tym zakresie³⁴. Dodaje on także, że ugoda taka dotyczyłaby istnienia stosunku prawnego, co jest przecież niedopuszczalne³⁵. M. Tomaszewski stwierdza jednoznacznie, że uchwała korporacyjna nie może być uznana za nieważną, uchylona bądź zmieniona na podstawie zwykłej umowy, w tym także ugody. W związku z powyższym, należy przyjąć, że w żadnym układzie podmiotowym spory korporacyjne nie mają

³⁰ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 3 października 2001 r., V CZ 150/01 (OSNC 2006, Nr 6, poz. 78). Także orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 9 stycznia 2003 r., I CK 339/02 (niepublikowane) oraz orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 27 lutego 2003 r., IV CZ 5/03 (niepublikowane).

³¹ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 23 września 2010 r., sygn. III CZP 57/10 (OSNC 2011, nr 2, poz. 14).

³² Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 maja 2010 r., II CSK 670/09 (Biuletyn SN 2010/7, poz. 12). Zob. także postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 18 czerwca 2010 r., V CSK 434/09, http://sejmometr.pl/sn_orzeczenia/22498; stan na dzień 15.10.2014 r.

³³ A. Szumański, *Dopuszczalność kognicji sądu...*, s. 515.

³⁴ K. Piasecki (red.), *Kodeks...*, s. 398.

³⁵ *Ibidem*.

zdatności arbitrażowej, jeśli przyjmiemy, że wymóg zdatności ugodowej odnosi się do wszelkich sporów ze stosunku spółki³⁶.

Zdaniem T. Erecińskiego, nawet w razie przyjęcia tezy, że prawa korporacyjne w spółkach handlowych mają w zasadzie charakter majątkowy, nie jest to wystarczające do przyjęcia, że pod rozstrzygnięcie sądu polubownego mogą być poddane wszelkie spory mające za przedmiot tego rodzaju prawa³⁷.

Z kolei A. Jakubecki wyraża pogląd, że nawet jeśli przyjąć, że spory dotyczące uchyleń bądź stwierdzeń nieważności uchwał organów spółek mają zdatność arbitrażową, to – jeśli powództwo w tej sprawie zostanie wytoczone przez zarząd, radę nadzorczą lub członków tych organów – sprawa ta mimo wszystko nie będzie należeć do kompetencji sądu polubownego, z uwagi na brak związania tych podmiotów zapisem na arbitraż³⁸. Powyższe rozumowanie wydaje się najbardziej trafne, ponieważ wiąże kwestię zdatności arbitrażowej tej kategorii sporów z problemem związania zapisem na sąd polubowny organów spółki, które to kwestie zdają się być przez większość przedstawicieli doktryny rozpatrywane odrębnie.

Do jednoznacznych wniosków nie prowadzi także odwołanie się do projektu nowelizacji KPC, która weszła w życie w 2005 r. W początkowej wersji projektu art. 1157 KPC składał się z dwóch paragrafów – § 2 stanowił, że „pod rozstrzygnięcie sądu polubownego nie można poddać żądania uchyleń bądź stwierdzeń nieważności uchwał organów osób prawnych”³⁹. Przepis ten został w toku prac legislacyjnych skreślony i ostatecznie nie został zamieszczony w obowiązującym KPC. Podczas prac sejmowych zmodyfikowano także § 1, dodając kryterium zdatności ugodowej jako warunkujące zdatność arbitrażową⁴⁰.

A. Jakubecki wyraża stanowisko, że inni autorzy bezzasadnie wywodzą z usunięcia poprzedniej wersji przepisu art. 1157 KPC wnioski co do zamysłu ustawodawcy. Pominięcie zagadnienia wzruszania uchwał organów spółek kapitałowych oznacza, zdaniem autora, tylko tyle, iż zostało ono uznane za

³⁶ M. Tomaszewski, *O zaskarżaniu...*, s. 26.

³⁷ T. Ereciński, *Zdatność arbitrażowa...*, s. 10.

³⁸ A. Jakubecki [w:] H. Dolecki, T. Wiśniewski (red.), *Kodeks...*, s. 419.

³⁹ Druk sejmowy nr 3434 z 8 listopada 2004 r., Projekt nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego wraz z uzasadnieniem, [http://orka.sejm.gov.pl/Druki4ka.nsf/wgdruku/3434/\\$file/3434.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/Druki4ka.nsf/wgdruku/3434/$file/3434.pdf); stan na dzień 15.10.2014 r.

⁴⁰ Szczegółowo na temat etapów prac legislacyjnych nad art. 1157 i 1163 KPC i ich oceny: A.W. Wiśniewski, *Rozstrzyganie sporów korporacyjnych przez sądy polubowne w świetle nowej regulacji zdatności arbitrażowej sporów* [w:] *Międzynarodowy i krajowy arbitraż handlowy...*, s. 269–273.

niecelowe⁴¹. Co więcej, kwestia bezwzględnej nieważności uchwały, będąca skutkiem jej sprzeczności z prawem (art. 252 KSH i art. 425 KSH) nie mieści się w sferze autonomii woli stron, a zawarcie ugody sądowej wchodzi w grę tylko w odniesieniu do spraw leżących w granicy tejże autonomii⁴².

Oryginalne spostrzeżenie, które – choć bardzo trafne – zdaje się być niezauważane przez innych autorów, zostało wyrażone przez M. Pietraszewskiego w odniesieniu do skutków, jakie wywołują wyroki uchylające lub stwierdzające nieważność uchwał⁴³. W wypadku wyroku sądu powszechnego ma on tzw. rozszerzoną skuteczność – zgodnie z art. 254 § 1 KSH oraz art. 427 § 1 KSH ma on moc obowiązującą pomiędzy spółką a wszystkimi współnikami (akcjonariuszami) oraz w relacjach pomiędzy spółką a członkami zarządu. Sytuacja wyglądać będzie jednak odmiennie w przypadku wyroku sądu arbitrażowego, stwierdzającego nieważność bądź uchylającego uchwałę – wyrok taki będzie miał skutek jedynie wobec podmiotów-stron objętych zapisem na sąd polubowny⁴⁴. Nie ulega wątpliwości, że będzie to powodować dalsze istotne komplikacje i wątpliwości. Z pewnością także taki stan niepewności co do obowiązującej mocy wyroku nie będzie skłaniał do zwracania się do sądu polubownego o orzeczenie co do ważności uchwały organów spółki.

Problem może pojawić się także w momencie, gdy strony zapisu na sąd polubowny zwrócą się o rozstrzygnięcie sporu do sądu arbitrażowego, a podmioty, które takim zapisem związane nie są (np. organ spółki) – wniosą powództwo w tej samej sprawie do sądu powszechnego. Sytuacja skomplikować się może dodatkowo w przypadku, gdy wyroki obydwu sądów w przedmiocie tej samej uchwały okażą się ze sobą sprzeczne.

Niemniej jednak należy zauważyć, że ryzyko wydania dwóch lub więcej – także przeciwstawnych – rozstrzygnięć w odniesieniu do różnych podmiotów może pojawić się również, kiedy spory ze stosunku spółki są rozstrzygane przez sądy powszechne. Tytułem przykładu można podać sytuację, kiedy wspólnicy spółki, pokrzywdzeni w wyniku podjęcia uchwały przez walne zgromadzenie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, złożą dwa odrębne powództwa

⁴¹ A. Jakubecki [w:] H. Dolecki, T. Wiśniewski (red.), *Kodeks...*, s. 397.

⁴² Nieco inny charakter od stwierdzenia nieważności ma, zdaniem A. Jakubeckiego, uchylenie uchwały. Niemniej jednak, podtrzymuje on stanowisko, że jeżeli nie jest dopuszczalna ugoda dotycząca istnienia stosunku prawnego, to analogiczna sytuacja ma miejsce w odniesieniu do zniesienia takiego stosunku, *ibidem*, s. 398–399.

⁴³ M. Pietraszewski, *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 2009 r., III CZP 13/09*, ADR. Arbitraż i Mediacja 2010/3 (11), s. 95.

⁴⁴ *Ibidem*.

o uchylenie tejże uchwały do sądu właściwego ze względu na siedzibę spółki⁴⁵. W konsekwencji, może zaistnieć sytuacja, iż w odniesieniu do spraw, których przedmiotem jest ta sama uchwała organu spółki, sąd wyda dwa odmienne rozstrzygnięcia: uchylające i utrzymujące w mocy uchwałę.

Ryzyko powstania sprzeczności w orzecznictwie wydaje się zatem prawdopodobne tak w przypadku sądownictwa powszechnego, jak i polubownego. Żaden z tych reżimów nie przewiduje notyfikacji wniesienia powództwa o uchylenie bądź stwierdzenia nieważności uchwały innym wspólnikom (oraz organom spółki)⁴⁶ ani też wpisania wzmianki na ten temat do akt rejestrowych spółki, które to rozwiązanie być może przyczyniłoby się do większej transparentności prowadzonych postępowań⁴⁷.

5. Konkluzje

W obecnie obowiązującym stanie prawnym możliwość stosowania trybu postępowania arbitrażowego do sporów korporacyjnych w zakresie uchylenia bądź stwierdzenia nieważności uchwał organów spółek nie jest jasna⁴⁸. Biorąc pod uwagę literalne brzmienie przepisów KPC (art. 1163 § 1 KPC jako podmioty związane zapisem na sąd polubowny wymienia jedynie wspólników spółki oraz samą spółkę, pomijając organy spółki), poddanie pod arbitraż tej kategorii sporów można nawet uznać za ryzykowne. Oczywistym jest więc, iż nawet w przypadku ewentualnego stwierdzenia dopuszczalności poddania do rozpoznania sądowi polubownemu sporów dotyczących uchylenia lub stwierdzenia nieważności uchwał organów spółek kapitałowych, tryb ten nie będzie powszechnie stosowany przez strony w obawie, iż ewentualny wyrok arbitrażowy może zostać wzruszony.

⁴⁵ Por. art. 30 KPC i art. 40 KPC.

⁴⁶ Zasadne wydaje się także umożliwienie pozostałym wspólnikom włączenia się do postępowania jako współuczestnicy lub interwenienci po jednej ze stron.

⁴⁷ Bardzo ciekawe i przydatne rozwiązanie zostało przewidziane przez ustawodawcę włoskiego – wymogiem jest ujawnienie faktu wszczęcia postępowania arbitrażowego we włoskim rejestrze przedsiębiorców i przedstawienie go wspólnikom do wglądu (mogą oni brać udział w postępowaniu jako interwenienci główni, osoby trzecie zaś – jako interwenienci uboczni). **G. Suliński**, *Rozstrzygnięcie sporów...*, s. 32.

⁴⁸ A. Szumański określa nowelizację KPC i zastąpienie dawnego art. 697 § 1 KPC jako „jeden krok w przód, dwa kroki w tył”, skoro z poprzedniej regulacji prawnej dałoby się wyprowadzić dopuszczalność kognicji sądu polubownego w sprawach zaskarżania uchwał zgromadzeń spółek kapitałowych, jakkolwiek przy ponoszeniu dużego ryzyka prawnego na okoliczność istnienia takiej dopuszczalności, co oczywiście nie powinno mieć miejsca. **A. Szumański**, *Dopuszczalność kognicji sądu...*, s. 534.

Podnosi się także, że orzeczenie wiązałoby w tym wypadku jedynie podmioty uczestniczące w postępowaniu, pomijając pozostałych współników oraz osoby trzecie⁴⁹, podczas gdy każdy wyrok sądu powszechnego uwzględniający powództwo w sprawie o uchylenie uchwały lub o stwierdzenie jej nieważności korzysta, na mocy przepisów KSH, z atrybutu rozszerzonej skuteczności w stosunku do podmiotów w nich wskazanych⁵⁰. Istotnie, rozszerzona skuteczność orzeczenia arbitrażowego nie jest bezpośrednio wyrażona w przepisach KPC. Zdaniem autorki, jest to kolejny aspekt, który może uzasadniać rezygnację stron sporu z poddania go do rozpoznania sądowi polubownemu na rzecz sądu powszechnego.

Bez wątplenia, funkcjonujące w KPC konstrukcje prawne dotyczące postępowania arbitrażowego – nieprecyzyjne i pozostawiające pole do daleko idących interpretacji – wymagają zasadniczych zmian legislacyjnych w celu usprawnienia mechanizmu polubownego rozwiązywania sporów.

Wydaje się, iż obecny stan prawny uniemożliwia stosowanie tego trybu do uchwał korporacyjnych⁵¹ i dopiero zmiany w zakresie brzmienia przepisów KPC pozwolą na usunięcie istniejących wątpliwości oraz na rozpropagowanie postępowania polubownego w odniesieniu do tej kategorii sporów⁵². W szczególności, w celu uniknięcia ryzyka wielości rozstrzygnięć w jednej sprawie, zasadne wydaje się zagwarantowanie, aby, po pierwsze, wszyscy współnicy mieli możliwość powzięcia informacji o zaistnieniu sporu, a po drugie – przystąpienia do postępowania sądowego, jeśli spór dotyczy ich interesu prawnego.

W opinii autorki jedynie odwołanie się do radykalnych rozwiązań, do których z całą pewnością należy nowelizacja KPC, pozwoli na osiągnięcie założenia prawodawcy, jakim jest popularyzacja postępowania arbitrażowego jako alternatywy dla rozwiązywania sporów przed sądami powszechnymi.

⁴⁹ T. Ereciński, *Zdatność arbitrażowa...*, s. 12.

⁵⁰ Por. art. 254 § 1 KSH i art. 427 KSH.

⁵¹ Odmiennie R. Kos, przedstawiając argumenty, które, zdaniem autora, *de lege lata* pozwalają uznać nieograniczoną zdatność arbitrażową sporów o ważność uchwał. R. Kos, *Zdatność arbitrażowa sporów o ważność uchwał spółek kapitałowych*, Przegląd Prawa Handlowego 2014/3, s. 28–36.

⁵² Z uwagi na tak liczne niejasności interpretacyjne, wielu autorów proponuje swoją wersję art. 1163 § 2 KPC. Przykładowo, A. Szumański proponuje następujące jego brzmienie: „Zamieszczony w umowie (statucie) spółki handlowej zapis na sąd polubowny dotyczący sporów ze stosunku spółki wiąże spółkę, współników oraz członków jej organów. Zdanie pierwsze stosuje się do sporów o uchylenie bądź stwierdzenie nieważności uchwały zgromadzenia współników albo walnego zgromadzenia spółki”, A. Szumański, *Dopuszczalność kognicji sądu...*, s. 535.

Bibliografia

- Błaszczak Ł., Ludwik M.**, *Sądownictwo polubowne (arbitraż)*, C.H. Beck, Warszawa 2007.
- Dolecki H., Wiśniewski T.** (red.), *Kodeks postępowania cywilnego – komentarz*, t. V, Wolters Kluwer, Warszawa 2010.
- Ereciński T.** (red.), *Kodeks postępowania cywilnego – komentarz*, t. V, wyd. 4, Lexis Nexis, Warszawa 2013.
- Ereciński T.**, *Zdatność arbitrażowa (art. 1157 KPC)*, [w:] *Międzynarodowy i krajowy arbitraż handlowy u progu XXI wieku. Księga pamiątkowa dedykowana dr. hab. Tadeuszowi Szurskiemu*, C.H. Beck, Warszawa 2008, s. 1–14.
- Gessel-Kalinowska vel Kalisz B.** (red.), *Arbitraż w Polsce*, SAKIG, Warszawa 2011.
- Kos. R.**, *Zdatność arbitrażowa sporów o ważność uchwał spółek kapitałowych*, *Przegląd Prawa Handlowego* 2014/3, s. 28–36.
- Marszałkowska-Krześ E.**, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, wyd. 4, Legalis, Warszawa 2012.
- Morek R.**, *Mediacja i arbitraż (art. 183(1)–183(15), art. 1154–1217 KPC). Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2006.
- Piasecki K.** (red.), *Kodeks postępowania cywilnego – komentarz*, t. IV, wyd. 5, C.H. Beck, Warszawa 2013.
- Pietraszewski M.**, *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 2009 r., III CZP 13/09*, *ADR. Arbitraż i Mediacja* 2010/3 (11), s. 89–98.
- Suliński G.**, *Dopuszczalność poddania sporu ze stosunku spółki pod rozstrzygnięcie sądu polubownego*, *Przegląd Prawa Handlowego* 2005/12, s. 28–34.
- Suliński G.**, *Rozstrzygnięcie sporów ze stosunku spółki kapitałowej przez sąd polubowny*, Wolters Kluwer, Warszawa 2008.
- Żumański A.**, *Dopuszczalność kognicji sądu polubownego w sprawach o zaskarżanie uchwał zebrań spółek kapitałowych*, [w:] Ł. Ogiegło, W. Popiołek, M. Szpunar (red.), *Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa Profesora Maksymiliana Pazdana*, Zakamycze, Kraków 2005, s. 515–535.
- Tomaszewski M.**, *O zaskarżaniu uchwał korporacyjnych do sądu polubownego – de lege ferenda*, *Prawo Spółek* 2012/4, s. 22–39.
- Uliasz R.**, *Rozstrzygnięcie sporów korporacyjnych przez sąd polubowny – wybrane zagadnienia*, *ADR. Arbitraż i Mediacja* 2008/3, s. 117–136.
- Wętrys E.**, *Skuteczność zapisu na sąd polubowny spółki zależnej wobec spółki dominującej*, *ADR. Arbitraż i Mediacja* 2010/3 (11), s. 141–190.
- Wiśniewski A.W.**, *Rozstrzygnięcie sporów korporacyjnych przez sądy polubowne w świetle nowej regulacji zdatności arbitrażowej sporów*, [w:] *Międzynarodowy i krajowy arbitraż handlowy u progu XXI wieku. Księga pamiątkowa dedykowana dr. hab. Tadeuszowi Szurskiemu*, C.H. Beck, Warszawa 2008, s. 269–273.
- Wiśniewski A.W.**, *Rozstrzygnięcie sporów korporacyjnych spółek kapitałowych przez sądy polubowne – struktura problemu (cz. I)*, *Prawo Spółek* 2005/4, s. 10–19.

Akty prawne i orzeczenia:

Druk sejmowy nr 3434 z 8 listopada 2004 r., Projekt nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego wraz z uzasadnieniem, [http://orka.sejm.gov.pl/Druki4ka.nsf/wgdruk/3434/\\$file/3434.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/Druki4ka.nsf/wgdruk/3434/$file/3434.pdf); stan na dzień 15.10.2014 r.

- Konwencja nowojorska o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych z 1958 r. (Dz.U. z 1962 r., Nr 9, poz. 41).
- Orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 9 stycznia 2003 r., I CK 339/02 (niepublikowane).
- Orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 27 lutego 2003 r., IV CZ 5/03 (niepublikowane).
- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 grudnia 1971 r., sygn. I CZ 166/71, niepublikowane.
- Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 21 czerwca 1994 r., I ACz 920/94, <http://www.arslege.pl/orzeczenie/66675/postanowienie-sadu-apelacyjnego-w-poznaniu-z-dnia-21-czerwca-1994-r-i-acz-920-94/>; stan na dzień 15.10.2014 r.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 3 października 2001 r., V CZ 150/01 (OSNC 2006, Nr 6, poz. 78).
- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 maja 2010 r., II CSK 670/09 (Biuletyn SN 2010/7, poz. 12).
- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 18 czerwca 2010 r., V CSK 434/09, http://sejmometr.pl/sn_orzeczenia/22498; stan na dzień 15.10.2014 r.
- Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 23 września 2010 r., sygn. III CZP 57/10 (OSNC 2011, nr 2, poz. 14).
- Ustawa modelowa UNCITRAL o międzynarodowym arbitrażu handlowym z 1985 r. ze zmianami z 2006 r. – *UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration*, http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/07-86998_Ebook.pdf; stan na dzień 15.10.2014 r.
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2014 r., poz. 121, t.j.).
- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2014 r., poz. 101, t.j.).
- Ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz.U. z 2013 r., poz. 1030, t.j.).
- Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. Nr 178, poz. 1478).
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 lipca 2001 r., V CKN 379/00 (OSNC 2002, nr 3, poz. 37).

Aleksandra SURMA

THE ADMISSIBILITY OF SETTLEMENT OF THE DISPUTES ON SETTING ASIDE OR ANNULMENT OF THE COMPANY BODIES' RESOLUTIONS BY THE ARBITRAL TRIBUNAL

(Summary)

Commercial companies' disputes is the category of disputes often being a subject to arbitration. However, their characteristic feature is particular degree of complexity. That is mainly because of the complicated structure of the entities that could be involved into the arbitration proceedings. As for the parties to the proceedings, it has to be indicated that shareholders, company itself, and – which is still a matter of controversy – bodies of the company, members of those bodies and third parties can take part in the dispute before the arbitral tribunal.

The purpose of this essay is to consider whether bodies of the company (and its members) may be the party to the arbitration agreement and therefore – the party to the arbitration proceedings, in case such situation happens to occur.

The principal issue to be analyzed are possible procedural consequences of the subscription of bodies and its members into arbitration agreement, in particular, if the principal subject of the dispute is setting aside or annulment of the resolution of the company body.

Keywords: arbitration, dispute, resolution, commercial companies